

Venäjän kansatieteen vaiheita

S. A. TOKAREV *Istorija russkoj etnografii* (Dooktjabrskij period). Izd. »Nauka». Moskva 1966. 453 s.

Professori Sergei Aleksandrovitš Tokarev on saattanut äsken julkisuuteen laajan ja tarpeellisen teoksen, Venäjän kansatieteen historian. Tekijä tarjoilee sen kahdeksassa täyteläisessä luvussa tie-

teen historiaa vuoteen 1917 saakka. Kansatieteen esivuosisiksi hän määrittelee jo XI:n vuosisadan, jolta ovat peräisin vanhimmat aikakirjat, esim. Slovo o polku Igoreve. Siirryttäessä 15. ja 16.

vuosisadalle tulee venäläisten näköpiiriin Siperia, josta laaditut kuvaukset samoin kuin asiakirjat, aikakirjat, Semen Remisovin kartografiset muistiinpanot ym. lisäävät jatkuvasti aineksia kansatieteen kirjalliseen tietovarastoon. 1700-luvulta on peräisin ensimmäinen venäjänkielinen etnografinen monografia, Grigori Novitskin kuvaus ostjakkikansasta; Tokarev pitää sitä yhtenä maailmankirjallisuuden vanhimpia kansatieteellisiä tutkielmia. (Se ilmestyi ensin saksaksi Weberin teoksessa »Das veränderte Russland» 1721.)

Tekijä esittelee nasevasti ja yleensä lyhyesti Venäjän oppineita miehiä (Messerschmidt, Miller, Gmelin, Krašennikov), jotka jo ennen suuren Lomonosovin kautta ovat antaneet vauhtia orastavalle tieteelle. Sen jälkeen monenmonet folkloristiset julkaisut, kansanmusiikkia kuvailevat kirjat (v:sta 1776) laajentavat Venäjän kansanelämän tuntemusta, samoin matkat Amerikkaan (mm. kauppias Grigori Šelekov) ja eri aikakauskirjoihin painetut artikkelit lisäävät tutkimuksen piiriä. Mainikas J. G. Georgi ensimmäisenä selvittelee Venäjänmaan monilukuisia kansallisuuksia ja niiden kokoonpanoa ja varsin onnistuneesti ryhmittelee kansat kielen ja alkuperän mukaan.

Venäjän kansatieteen työalue kasvaa edelleen valtakunnan alueellisesti suurentuessa: tutkitaan Venäjän puoleisen Amerikan kansoja, G. H. Langsdorf tekee retken Brasiliaan, kiinalaiseen kulttuuriin perehtymiseen omistautuu sinologi Iankif Bitšurin (johon sivumennen A. J. Sjögren tutustui Valamossa v. 1824), näköpiiriin ilmaantuvat lukuisat rajantakaiset slaavilaiskansat, v:sta 1807 lähtien on kaukasialaisheimojen omalaatuinen ja antoisia tutkimuskenttä avoinna, myös Snegirev, Saharov ym. tuovat panoksensa kansatieteeseen.

Kuudennessa luvussa puheeksi tulee 1840-lukua Tokarev pitää varsinaisen venäläisen kansatieteen tutki-

muksen alkuetappina. Todellakin patriottisin tunnusmerkein syntyneen Venäjän keisarillisen maantieteellisen seuran perustaminen ja sen etnografiset harrastukset laskevat perustuksen venäläiselle kansatieteelle. Ja kansatiede saattaa vallata juuri tuossa seurassa kunniaakkaan aseman, sillä kun on jäseninään eteviä tiedemiehiä ja valtio alusta alkaen avustaa sen toimintaa. Ensi vuosista alkaen seura järjestääkin tutkimusmatkoja (Siperiaan, Keski-Aasiaan, Kaukasiaan ym.). Sitten tekijä käsittelee filologi Dal'in merkittävää elämäntyötä, Afanasevin ja Kirejevskin toimintaa, Hilferdingin bylinajulkaisua ja kansatieteellisiä seikkoja esittelevien kaunokirjailijoiden aikaansaannoksia. Venäläisten tutkijoiden toimintaa karakterisoivat jälleen uudet ulkomaanmatkat, v. 1867 järjestetään suuri kansatieteen näyttely, folklorea tutkitaan innokkaasti ja monitahoisesti, paikalliskuvausten lukumäärä kasvaa, poliittisista syistä karkotetut löytävät kaukana kotiseudultaan kansatieteestä sopivan harrastuksen. Mittava Venäjä tarjoaa jatkuvasti tutkimuskohteita (esim. N. M. Prževalski Keski-Aasiassa, Mikluho-Maklaj, Pypin). Ja viimeiseen lukuun (1890—1917) ehdittäessä Tokarev tarkastelee kotiseuduntutkimuksen laajentumista, eri alojen tutkimuskohteita, ulkomaiden (lähinnä eksoottisten maiden) tutkimusta, kansantajuisten etnografisen kirjallisuuden edistämistä.

Näin tekijä vyöryttää lukijalle satoja nimiä ja tutkimustuloksia etnografian eri aloilta. Näyttää ilmeiseltä, että hän on suppeasti esitellen pyrkinyt täydellisyyteen ja kokonaisuuteen ja siinä onnistunutkin. Venäläinen etnografia-termi esiintyy jo 1800-luvun alussa (se mainitaan venäläis-amerikkalaisen kauppareunan asiakirjoissa 1802), mutta se ei tarkoita Tokarevin teoksessaakaan yksinomaan esineellisen kansankulttuurin tarkastelua, vaan siinä on merkittävä paino pantu myös henkiselle perinteelle (tavat, uskomukset, folklore). Tokarevin teos on

tavallaan kuin selostava bibliografia, jonka nimikkeiden eri lähteet ovat selvästi ja huolellisesti mainitut.

Jaoteltaessa tieteen periodit vuosikymmenien mukaan samat tutkimusalat toistuvat yhä uudelleen, mutta ne myös syvenevät, kun ilmaantuu uusia tehtäviä ja tulee uusia tiedemiehiä jatkamaan aikaisempia tutkimustöitä. Kehitys näkyy selvänä, tarkasteltakoon mitä kansatieteen alaa tahansa.

Tokarevin teoksen kirjoittaminen on ollut vaativa tehtävä. Ilmeisesti tekijällä on ollut käytettävänäään valtaisa määrä kirjallisuutta, monenlaisia käsikirjoituksia, tekstejä jne. Vuosien mittaan niiden taso osoittaa jatkuvaa nousua. Kotiseuduntutkimus on lisäksi tuonut keruuaainesta. Tekijä arvelee venäläisen tutkimuksen kuluvan vuosisadan alussa eräillä erikoisaloilla ylittäneen ulkomaiset saavutukset. Yliopistoissa kansatiede opinalana ei vielä tuolloin ollut korkeimmalla tasolla. »Venäläiset kansatieteilijät ovat tehneet ennen vallankumousvuosia hyvin paljon: he ovat tehneet kaiken sen, mikä vain oli mahdollista tsaarin hallitusvallan luomissa olosuhteissa.»

Tokarevin teos ei tosin korvaa klasista neliosaista A. N. Pypinin tutkimusta (ilm. 1890—92), sillähän on pysyvä arvonsa, mutta asiallisena ja erittäin tietorikkaana se on mainio opas

myös ulkomaalaisille. Kukaties voi sanoa, että yleiskatsauksen luominen viimeisestä puolivuosisadasta ei ole vielä täysin mahdollistakaan. Mutta muistettava on, että uusia tutkimuksia ja aineistoja (mm. vanhoja arvoteoksia on toimitettu uusina ja selityksin varustettuina laitoksina) on ilmestynyt uskomattoman runsaasti, mikä kaikki osoittaa Venäjän kansatieteen harvinaisen tuloksellista kehityskautta. Samanlaista edistystä on tietysti todettavissa monissa muissakin maissa. — Tokarevin monografian hake mistot ovat moitteettomasti laaditut.

Näin edullisen kuvan teoksesta saatua en kuitenkaan malta jättää sanomatta sitä, että Tokarev ei ole ottanut huomioon ulkomaisen tutkimuksen saavutuksia. Niinpä suomalaisista tiedemiehistä, jotka ovat tuoneet loistavia lisiä esim. Venäjällä asuvien suomensukuisten kansojen tutkimukseen, mainitaan vain M. A. Castrén, joka saa ansaittua tunnustusta. Mutta miksi ei ole mukana virolaisten oppineiden nimiä, vaikka s. 231—232 on lueteltu Gruusian tiedemiehiä? D. K. Zeleninin erinomaisen tutkimusten joukosta jäin kaipaamaan saksankielistä kirjaa »Russische (ost-slavische) Völkerkunde» (1927), joka on Länsi-Euroopassa ja meilläkin tunnettu ja paljon käytetty yleiskatsauksellinen teos.

S. HENEN